УДК 417.3 413 4

Галина Хлипавка

Ольга Шелюх

РОЛЬ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ

У статті досліджується вплив мовознавчих дисциплін на соціокультурне становлення особистості, формування мовної компетенції майбутніх фахівців, про те, що культура мовлення - це складова частина загальної культури особистості. Бездоганне володіння рідною мовою - запорука успішної професійної діяльності людини, ким би вона не працювала.

Ключові слова: особистість, мова, соціокультурний аспект, комунікативна компетенція, мовознавчі дисципліни

Межі моєї мови визначають межі мого всесвіту.

Фейєрбах

Формуваня нової освітньої парадигми, пов'язаної з переходом до суспільства, побудованого на знаннях, глобалізацією й інтеграцією освітянських систем у європейський науково-освітній простір, головним питанням ставить гуманізацію вищої школи й освіти загалом. Тому основним завданням освіти у сучасному суспільстві є вже не стільки інструментальний, прагматичний підхід до використання знань, скільки формування особистості, її унікальності, здатності адекватно реагувати на виклики сучасної цивілізації.

Становлення особистості - це безперервний процес розвитку та саморозвитку, який супроводжує людину (індивіда) упродовж увсього її життя. Людина прагне бути тотожною самому процесу становлення власної особистості, тобто віднайти і зберегти себе (свою унікальність, самоцінність і самодостатність) у різних формах свого існування. Прагнення самототожності особистість реалізує в самопізнанні та самотворенні на основі вибору як здатності постійно розгортати свої можливості. Отже, становлення особистості - це вміння людини бути одним цілим зі своєю

внутрішньою природою та оточуючим світом, що передбачає етапи пізнання і розуміння себе - вибір себе - реалізація своїх здібностей, потреб і запитів, і висуває вимогу свободи особистості, адже, за Сартром, «свобода - не що інше, як вибір, що створює свої власні можливості» [19, 769]. Саме тому процес становлення особистості можемо розглядати як пошук ідентичності, як самоідентифікацію на основі вибору, зокрема засобами мови і мовлення.

Йоган Готфрід Гердер аргументовано доводив, що у жодного народу немає уявлень, яких він не міг би назвати: «найважливіший образ тоне в темному почутті, доки душа не віднаходить потрібну ознаку і не відбиває його завдяки слову в спогадах, пам'яті, розсудку – у розсудку всього народу, у традиції, - чистий розум, що обходиться без мови, - утопія... Лише мова перетворила людину на людину, дивовижний потік афектів мова стримала дамбами і поставила їм розумні пам'ятники у словах... Усе, що думали мудреці давніх часів, що будь-коли вимислив людський дух, доность до мене мова. Завдяки мові мисляча душа моя пов'язана з душею першої, а можливо, й останньої людини на землі; коротко кажучи, мова – це печатка нашого розуму, завдяки якій розум набуває видимої подоби і передається від покоління до покоління»[2, 256]. Отже, особистість як член суспільства може реалізувати свою сутність саме шляхом оволодіння та раціонального послуговуванням мовою.

Тому якщо перед сучасною освітою ставимо завдання формувати особистість, то мусимо зрозуміти, що розвиток особистості й розвиток її мовлення – явища нерозривні і діалектично взаємопов'язані. Що вищий рівень володіня словом – то вищий рівень розвитку особистості.

Виходячи із принципу спадкоємності в усіх ланках освіти, мовне навчання у професійних навчальних закладах грунтується на методологічних і методичних засадах, закладених у концепціях мовного навчання, Державному стандарті мовної освіти, Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта Україна XXI століття», що передбачають «якнайповніше здійснення у процесі навчання функції рідної

мови - комунікативної, пізнавальної, морально-етичної, естетичної, розвивальної, особистісно-визначальної тощо» [3, 62].

У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти зазначено: «мовець як соціальний агент налагоджує стосунки з різноманітними взаємопроникаючими соціальними групами, що й визначає особистість.» І завданням навчання мови є «сприяти розвитку цілісної особистості того, хто вивчає мову, та його усвідомлення шляхом збагачення досвіду, розуміння відмінностей між іншими мовами та культурами» [4, 1], формування комунікативної компетенції.

Комунікативна компетенція, передбачає знання державної мови, обов'язкове володіння культурою мови, яка охоплює певну систему норм. Мовнокультурна освіченість майбутнього фахівця, його вміння спілкуватися згідно із сучасними мовнонаціональними нормами, коректно дискутувати, переконувати гарантують, за даними вчених і практиків, майже у 85 % успіх у професійно-ділових стосунках [5,с.4].

Мовнокультурна освіченість потребує від кожного спеціаліста не тільки постійної роботи над удосконаленням власного мовлення, а й виховання мовного чуття, яке разом із необхідними знаннями допомагає виявляти в мовленні свою індивідуальність.

Плекання культури мовлення - обов'язок кожного майбутнього фахівця. Для багатьох категорій мовців воно входить до професійних обов'язків. Це освітяни, юристи, працівники культури, комерсанти тощо.

Належна культура мовлення є свідченням розвинутого інтелекту і високої загальної культури особистості. Майбутній фахівець повинен розвинути в собі здатність оптимально вибирати мовні засоби відповідно до предмета розмови, співрозмовника, мовленнєвої ситуації.

Мова - це інтелектуальний портрет людини. Якщо зовнішній портрет можна змінити за допомогою одягу, макіяжу, то з мовним - набагато складніше.

Слово - одне з наймогутніших комунікативних знарядь людини. Безсиле само по собі, воно стає могутнім і нездоланним, дієвим і при-

вабливим, якщо сказане вміло, щиро і вчасно. А саме так - цілеспрямовано, щиро і вміло - повинна користуватися словом кожна людина у будь-якій сфері практичної діяльності [6,с.5].

Україні сьогодні потрібен непросто знавець своєї безпосередньої справи, а національно свідомий громадянин, який свої знання та вміння використовуватиме на благо Вітчизни. Тому курс української мови у професійних навчальних закладах, окрім своєї основної навчальної мети – забезпечити фахову комуніктивну компетенцію майбутніх спеціалістів різних галузей; повторити, узгальнити і зміцнити орфографічні та пунктуаційні навички, здобуті в загальноосвітній школі, - повинен бути скерованим на важливі для кожного суспільства проблеми виховання.

Для кожного суспільства важливі проблеми виховання, про яке В.О. Сухомлинський писав: «Виховання - найтонше душевне доторкання людини до людини, і, якщо ми хочемо, щоб вихованець наш виріс справжнім громадянином, який розуміє обов'язок і відповідальність, уміє бути добрим і непохитним, ласкавим і суворим, люблячим і непримиренним до зла, ми повинні доторкатися до нього сердечно» [5, 600]. Кожна людина, (а педагог особливо!) повинна завжди пам'ятати Франкове «Як много важить слово!» Щоб виховання стало мистецтвом, В.О. Сухомлинський радив: «Відточуйте слово, шукайте у невичерпній скарбниці нашої рідної мови перлини, які запалюють вогник захоплення в дитячих очах. Знаходьте найтонші відтінки на багатобарвній палітрі народної мудрості, говоріть дітям красиво про красу навколишнього світу. Слово - це найтонший різець, здатний доторкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру. Вміти користуватися ним - велике мистецтво. Словом можна створити красу душі, а можна й спотворити її» [5, 167].

Виховна роль мовознавчих дисциплін полягає і у формуванні національної свідомості через усвідомлення ролі української мови як державної у консолідації нації, у формуванні духовної еліти суспільства, розуміння того, що мова – не просто засіб спілкування, а схованка духу людського, генетичний код нації, її корінь, у якому пам’ять народу. Що

глибший корінь народу (мова як носій пам'яті) – то могутніша його крона (соціокультурний розвиток).

Відточене слово, а вища його форма – це художня література, кращі зразки якої використовують у процесі навчання мовознавчих дисциплін, виховують естетичні смаки особистості, формують ціннісні орієнтири, такі необхідні в сучасному динамічному світі інформаційних технологій та глобалазаційних процесів, коли так легко забути найважливіше – людину, її життя як найвищу цінність.

Отож, роль мовознавчих дисциплін у формуванні і самовираженні особистості, її соціокультурному становлення є визначальною, адже від того, наскільки людина оволоділа мовою та виховала в собі культуру спілкування, від того, наскільки багатий її духовний світ і гуманістична спрямованість, якою є національна свідомість і громадянська позиція, залежить її повноцінність і значущість для близького чи далекого оточення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сартр Ж-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології/ Пер. з фр. В.Лях, П.Тращук. - К.: Основи, 2001. - 854 с.
2. Гердер И.Г. Идеи к философии истории человечества. - М.: Наука, 1977. - 703 с.
3. Концепція мовної освіти 12-річної школи// Дивослово. – 2002. - №8.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах. Т. 5. - К.: Рад. школа, 1977.639 с.
5. Чистова Н. Плекання культури мови - обов'язок кожного фахівця. -Педагогічна газета. - 2003. - №9.
6. Шиян Т. Культура мовлення у вимірі загальної культури молоді// Вивчаємо українську мову та літературу. - 2006. - №34. - С.9-11.
7. Бабич Н. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1990.